Q. D. B. V.

DISSERTATIO SECUNDA DE MACHINÆ HUMANÆ VITIIS AD CAPUT POTISSIMUM RELATIS.

Quam

AUTORITATE AMPLISSIMÆ FACULTATIS MEDICÆ,

PRÆSIDE

ELIA CAMERARIO,

PROF. ORD. MED. & CONS. WIRT.

PRO LICENTIA

Eruditorum Examini ſubmittit

D. Sept. MDCCXXVI.

CHRISTOPH. FRID. SCHNEPFFIUS,

Stutgardianus.

TUBINGÆ, Literis Joh. Cunradi Reiſii Viduæ.

L. B. S.

SElegi pro Themate Diſputationis Inauguralis iſtos Capitis Affectus, utpote occaſionem ſubminiſtrantes ſufficientem Dominis Opponentibus, & Medicis Tironibus ſimul lucem aliquam præferentes. Faxit DEus ut feliciter omnia cedant!

I*Ncubus* jure ſuo ad ſpaſmodicos refertur affectus, cum & ſubinde eorundem triſtis ſoleat eſſe prodromus ſeu præcurſor. Aggreditur verò ægrum dormientem, ſupino maximè in corporis ſitu, moleſto præcipuè inſomnio anſam præbente vel concomitante, ſentit æger præcluſam ſibi reſpirationem, ſibique perſuadet in iſta ſomni turbulentia non plenè vigiliis redditus, incumbere præcordiis ſuis pondus, imò imaginatur ſibi id pondus eſſe animal, cujus vel tangat pilos, nec tamen movere ſe poſſunt, quaſi ligati ac torpidi, nec tuſſi, nec humida in bronchiis ſaburra moleſtante eos. Vellent equidem clamare, aliosque accerſere, ad ferendam opem, ſed edere vocem haud poſſunt, nec membra voluntatis imperio ſomnolento auſcultant. Cæterum premens objectum putant ſe clariſſimè & ſenſiſſe & tetigiſſe, & optime ejus diſtinctèque recordari, unde & Magicis ſæpe artibus multa hîc tribui audias, plerumque gratis, utut omnibus id caſibus non auſim denegare, ſed raris forſan admodum. Imò vix credunt ægri ſe dormiviſſe, ad minimum difficillimum foret vel ipſis, vel ex ipſorum relatione Medico ſomni ac vigiliarum confinia determinare, ac quid cuique ex iis tribuendum ſit ex relatis ſymptomatibus.

Interea magno tamen conatu reluctantes anxietatem patiuntur insignem, vix aliquid exprimunt soni queruli, lingua libera non est, fauces impeditæ ac strictæ, nec artus dirigere pro lubitu valent, donec discusso magis somno spiritibusque excitatis, ac quasi in canales blandius redeuntibus, quo ipso alacres insurgunt contra adversarium, quem amplius non sentiunt, jam satis loquaces in recensendis malis suis, motuque redeunte usque ad verbera intentata prementi corpori, sed quod jam se subduxit, quod tamen tetigisse se credunt eorum plerique. Cor quoque palpitat, imò tremit, ac soluto paroxysmo sudor sæpe atque languor & debilitas quædam subsequitur. Solvi verò ajunt citius paroxysmum, si nomine suo vocentur ægri anxii, quod credibile equidem, quoniam suo compellati nomine citius extricare se ex somno atque anxietate valent.

Pueri maximè & adolescentes hoc morbo corripiuntur, etsi aliæ ætates non excludantur, præprimis hypochondriaci, dediti ingluviei, ac cibo copioso, crapulæ, aut cibis flatulentis, crassis, viscidis, unde in primis viis cruditates ac flatus copiosi, fabri hujus affectus. Uti supra jam monitum in nonnullis Epilepsiam post se trahit, in plurimis tamen nihil post se periculi relinquit; cum Melancholicis, Maniacisque affectibus complicari ac combinari potest, pro graduum varietate magis vel minus metuendum malum; per emetica, purgantia, nervina, carminativa, aperientia, specifica nervos confortantia, antispasmodica, cinnabarina, diætæque exactioris observationem obviam malo pro re nata modis eundum est variis.

Accusatur potissimum passim diaphragmatis, partis musculosæ respirationi servientis oppressio, vel rectius forsan stricturæ spasmodicæ, non hujus modo diaphragmatis, sed & constrictio aliorum musculorum respirationi, vocisque formationi dicatorum musculorum, & aliorum forsan quædam paralysis, ac spirituum impeditus in eos influxus, unde immobilitas, ac sermonis difficultas.

Quod tamen alii deducunt à nervorum phrenicorum & recurrentium voci dicatorum obstructione, qui varios quoque spargant ramulos in musculos labrorum ac maxillarum, quæ tamen modò dicta potius confirmant. Sive illa obstructio fiat per insinuationem viscidarum molecularum in canales nerveos, sive per pressionem horum canalium à liquoribus stasin patientibus, sive stricturæ à flatibus oriantur vel in primis viis tumultuantibus, vel ad ipsam penetrantibus sanguinis massam, ac penitiores viscerum recessus, ecquis enim flatuum miras satis eloquatur energias; favet verò his & modus decumbendi.

De

De idea corporis incumbentis multa audias ratiocinia, mirum verò non eſt phantaſiam ex inſomnio nondum eluctantem talia ſibi fingere ac repræſentare, egregia quippe combinationum abſurdarum per mirabiles ideas magiſtra, etſi hic quoque affectus ſuis diſtinguatur gradibus, imò ſpeciebus, cum inſignes hîc quoque obtineant varietates, Symptomatibus talium affectuum nocturnorum haud parum variantibus, cumque aliis affectibus ſe complicantibus.

Apoplexia ſuam habet latitudinem, ſunt, qui fulmine quaſi tacti concidunt, ac ſubitò expirant; aliis lentius amittentibus animam, vel & ad ſe ſenſim redeuntibus. Ceſſat in Apoplexia influxus ſpirituum animalium in corpus reliquum, origine nervorum obſtructa, hujus ergò obſtructionis modus gradusque periculum mali determinat, prout intra vaſa adhuc coerciti humores apoplexiam cudunt, magis ſpaſmodicam, vel extra vaſa egreſſi præſentiore ac majori diſcrimine tubulis nervorum graves incumbunt indeque excludunt ſpiritus.

Aphoniam vocant primum apoplexiæ gradum, quanquam & illa poteſt eſſe diverſa, vel à ſpaſmo, vel ab humoribus aut aggeſtis, aut extravaſatis. Subitò tales vim loquendi amittunt, ubi rem ſubſtitiſſe ſubinde memini, in aliis longius progreditur malum, collabitur corpus, ſenſus evaneſcunt, in quibusdam tamen aphoniæ caſibus non omninò, ſed ſaltem turbantur ac vacillant, obnubilatur Phantaſia ac memoria, in aliis verò tollitur. Vidimus iſta ſingula diſtinctim in variis caſibus; ægris tamen plenè reſtitutis, imò in uno paucas intra dies iſtos gradus obſervavimus, brevi poſt reſtituto, ſine reliquo ullo veſtigio, juvantibus medicamentis robur naturæ.

Alii verè Apoplectici rarò per gradus tales fiunt, quando igitur legimus in libris practicis ſequentia, granum ſalis illis adſpergemus, cum ſcil. dicitur: In ſecundo gradu Apoplexiæ conſtitui eos, qui ſupra dicta gravius paulò patiantur, in quibus ſomnolentia conniventibus oculis adſit, qui corruant, inſigni in ſenſu motuque facta ceſſatione, flacceſcere manus pedesque, elevataque membra ab altero mole ſua mox relabi, actiones animales aboleri, cum aliqua tamen latitudine, faciei colorem non mutari, nec ſudorem nec frigus ſupervenire, reſpirationem ordinario ſuo curſu progredi, uti ſuccedit dormientibus, ut tamen aliquando ſuſpirent; pulſum non mutari, tardum, & naturali quaſi ſimilem; hosque inclamatos ad ſe redire, vel à medicamentis excitari ac juvari, nec ta-

men restitui perfectè, succedente alterius lateris paralysi, esseque obnoxios recidivæ.

Haud sanè frequenter æquè ista per omnia hac se ratione, cumque istis omnibus Symptomatum combinationibus habent; neque simul possent eorum nonnulla consistere, uti cessatio insignis in sensu motuque facta, & abolitio actionum animalium, cum abolitio non insignem sed totalem dicat cessationem sine latitudine; ad ista verò & similia conciliandа notandum est, vix esse Apoplexiam in cujus principio non convulsivi quid ac spasmodici obtineat, (nisi eos forsan excipias, qui uno ictu flaccidi, sublato simul spirituum influxu, mortui mox concidunt) hinc & sæpe haberi pro Apoplexia, itaque vocari, quod apoplexia non sit, sed insultus quidam convulsivus non plenè epilepticus, nec tamen mera lipothymia; ac dein distinguendum esse inter insultum talem, ejusque principium, atque inter tempus mox sequens, quo spiritibus iterum per aliquos viam nactis canaliculos, jam iterum lucula quædam vitalis allucescit; etiam illo in casu, ubi insultus verè apoplecticus fuit, magis tamen, uti loquuntur, intra vasa, sanguine aggesto, ob stricturas spasmodicas, quibus solutis redit eo ipso quædam spiritibus influendi libertas; quanquam ne sic quidem respiratio adeò libera atque immunis ab omni difficultate plerumque maneat; cæterum ad se redeunt, spasmis cessantibus, sicque ob aliqualem Spirituum in nervorum fibrillas reditum, redeunte sensuum lucula, vocisque in aliis restitutione aliquali ac graduali, & motuum quoque aliquorum libertate; ubi verò etiam extra vasa jam quodammodò malum extitit, remanet in alterutro latere major, minorve musculorum ad motum ineptitudo ac impotentia. Cæterum recidivæ tales manent obnoxii, in ultimo maxime casu, ob partes jam debilitatas, ad recipiendum humores subsistentes magis aptas, humorumque ac spirituum vitia, imò & meatuum fibrillarumque constitutionem antea jam minus justam firmamque.

Cæterum ubi Apoplexia verè, eaque extra vasa obtinet, ad se ægri aliquando quidem quodammodo redeunt, aliquo sensuum, quin & membrorum, ac linguæ usu præditi, ita tamen, ut principalis causa, stagnans circa nervorum initia pravus obstruensque humor vel quæcunque alia, haud posit amoveri, sed maneat fixa, aucto sensim calore interno, ac respirationis repagulo ac labore, evanescente iterum sensim sensimque sub finem sensu & motu, aliquando etiam planè non redeunte; major, frequentiorque

quentiorque fit pulſus, ac dein debilis pedetentim; maximè ſi ſtertor adſit, atque augeatur, vomitusque quidam, vel conatus ſaltem eò tendentes, ſanguinisque ex naribus, vel ore eruptio, incumbens labiis ſpuma, ſpontaneæ ſphincterum ſolutiones & excretiones involuntariæ, faucium ac gulæ paralyſis ad omnimodam uſque deglutitionis impeditionem, linguæ tumor, immobilitas, paralyſis, oculorum corneorum rigor, maxillæ inferioris propendentia &c. Quanquam & ſubinde quidam videantur aperire oculos, aliave dubia, obſcuraque vitæ ſigna, indiciaque edere; quæ omnia inſignem habent latitudinem, ratione temporis ac modi variantium circumſtantiarum ac combinationum ſymptomatum. Id verò triſti experientia compertum eſt omnibus, qui tales ægros, haud adeò raros viderunt, quosdam ſubitò ſatis occumbere, fulmine quaſi ictos, quosdam paulò tardius, quosdam per plures etiam dies agere vitam miſeram ac moribundam; aliis per hemiplegiam diuturnis adhuc expoſitis miſeriis, quanquam & tam miſerè vivere hominibus mortem metuentibus dulce videatur.

Cadaverum ſectio nunc extra vaſatum ſanguinem, nunc ſerum cerebro affuſum, ſaniem, ſubcruentum ſerum, purulentam materiam, cerebri organica vitia, e. g. flacciditatem, aliaque obtulit ſcrutatoribus. Ac certum quidem eſt cauſam præcipuam atque immediatam eſſe influxum ſpirituum animalium in canales nervorum ſubitò impeditum, undecunque oblongatæ medullæ canaliculi vel obſtruantur, vel comprimantur, aut ſpiritus ſimul quoque diſſipentur: quod alii appellant obſtructionem pororum cerebri, etſi hæc nervorum oſcula cerebri pori propriè loquendo non ſint; ea tamen obſtructio pro caſuum varietate major, minorve, levior, vel pertinacior eſſe ſolet. Sive ſanguis intra vaſa aggeſtus eaque diſtendens gravis jam cerebro incubet ac ſpiritibus, ſive ille ex ruptis effundatur ad cerebri vel baſin, vel penetralia vaſculis, ſeu largius eo ſegregatum ſerum easdem inundet, prematve partes, vel viſcedine obſtruat, vel quæcunque alia cauſa liberam in nervos ſpirituum immeationem impediat. Vaſculis enim eorum vel relaxatis, & conniventibus, vel obſeratis atque obſtructis, & à viſcidis moleculis occupatis, aut etiam compreſſis eorum oſculis ac meatibus, ſpiritibus ac proin vitalitati ad partes jam via non amplius patet; unde ſenſus, motusque ceſſatio vel totalis, vel partialis, vel & temporalis, redeuntibus ad priſtina munia locaque ſpiritibus obſtaculo remoto.

Eveniunt

Eveniunt verò iſta ſenibus potiſſimum, etſi ætas nulla liberam ſe ſecuramque poſſit jure ullo pronunciare à tanti inſultibus mali. Obruit ſæpè ſine ullis indiciis prægreſſis, ſubitò proſtrato ægro; quibusdam tamen lentius paulo correptis. Aliis vertigine antea tentatis, quamquam multi vertigine, aurium tinnitu, incubo, ſomnolentia, torpore extremorum terreantur, quibus nihil ſupervenit apoplectici, cum alii corripiantur, qui horum nihil percepere. Præſtabit tamen ad talia ſymptomata attentum eſſe.

Animi affectus immoderati, ira, terror frequentior, mœrores, malum accelerant, revocantque in debilioribus. Aliquando nulla eſt occaſio manifeſta, quæ accuſari poſſit. Externæ verò cauſæ plurimæ quoque accuſantur, violentiæ cumprimis externæ, vulnera, caſus, ictus, percuſſiones capitis graves, oſſicula prementia ac pungentia cerebrum &c. Halitus noxii, carbonum, calcis in conclavibus recentibus, muſti in cella fermenteſcentis, quanquam dubites, an in variis iſtiusmodi caſibus apoplexiam accuſes, an catarrhum ſuffocativum, aut convulſivum morbum.

Inter remedia prudentiores practici emetica commendant in primo gradu, audaciores cæteris promiſcuè gradibus quibuscunque ea adhibent, auſu ſatis ancipiti, cum & diſcutere humores probabiliter queant juxta nonnullos, & juxta alios efficere ſtaſes, aggeſtiones ſanguinis ac ſeri, ſpiritusque magis dejicere ac diſſipare poſſint. Venæſectio rectiſſimè commendatur, in pede potiſſimum inſtituenda; Clyſteres revellentes, imò & emollientes conferunt. Cucurbitam bregmati applicant nonnulli, alii ſiccam alii ſcarificatam quam vocant, utrumque anceps videtur, & profuturum, & nociturum pro circumſtantiarum varietate; veſicatoria egregia ſunt, artubus potiſſimum applicanda. Nervina, volatilia cautè adminiſtranda, maximè ubi calor intenſus; unde & febris accedens, quicquid dicant aphoriſmi, non ſemper juvat, ſed plerumque gravior exardeſcit uſque ad vitæ finem.

Paralyſis, alias nervorum dicta reſolutio (cum tamen non tam nervorum, quam muſculorum ſit reſolutio) aliquando triſtis eſt affectus, quem Apoplexia poſt ſe relinquit, cum principaliores partes ſpirituum influxum iterum recepere, aliæ verò parcius & imperfectius; aliis tamen obrepere ſolet ſine prævia Apoplexia, ſive occupet totum corpus, omnesque partes infra caput poſitas, ſive alterutrum occupet latus, quod Apoplexiæ magis proprium eſt ac *hemiplegiæ* nomine venit in Scholis Medicorum,

corum, ſive hanc vel illam tantum occupet partem. Partes ſcilicet ita reſolutæ amittunt motum ſuum nec amplius voluntatis in hoc ſubſunt arbitrio, neque flectere pro lubitu partes licet, adeò ut in graviori malo & ſenſus accedat diminutio, imò aliquando ablatio. Flacceſcunt ſimul talia membra, ac calore ſuo naturali haud vividè perfunduntur, molliter aliquando tumentia, & quaſi inflata, aliquandò autem tabeſcentia, quod frequentius videre eſt in exareſcentia tali particulari (im Schwinden der Glieder) quod tamen & ſine paralyſi ſolet contingere. In Univerſali paralyſi, imò & in particularibus quandoque tenſio tendinum rigidior jungitur, & quædam quaſi exſiccatio, ut vix flecti aut diduci queant. Combinationes cum ſpaſmis non adeò ſunt frequentes. Eſt verò & diſcrimen notandum inter paralyſin ac pareſin, quæ Colicæ Spaſmodicæ facilè ſupervenit, illi quoque cumprimis, quam plumbeam dicas, ob vina lithargyriſata taliaque affinia aſſumta; Spaſmodica enim Colica vel neglectim habita, vel purgante irritata, aut vini abuſu ac conceſſione, aut animi affectibus, pareſin facilimè inducit; quod & mercurialia, halitusque eorum frequentius hauſti poſſunt efficere.

Corripit verò paralyſis aliquos lentè, alios ſubitò magis, decreſcente in illis ſenſim partis ſenſibilitate ac promptitudine ad motum, orto tremore ac formicationis ſenſu, quem quoque percipimus cum innitimur brachiis durius diutiusque; tacemus jam graviores paralyſes ex luxatione ſpinæ dorſi, medullæ ſpinalis oppreſſione à caſu ab alto, ex nervorum abſciſſione &c. Cæterum ſæpè paralyſes particulares junguntur cum vitio quodam in antagoniſtis quaſi ſpaſmodico, hinc palpebræ ex paralyſi quidem poſſunt connivere, ſed & variè cum languore agitari celeriterque convelli, ac quaſi ſubſilire; oculus ipſe variè torqueri poteſt & reſolvi, ac lachrymas fundere, glandulis & relaxatis & ſtrictura ſpaſmodica preſſis, lingua loquelæ fit inepta ac tremula quoque & rigidior ac quaſi tumida; os ad latus alterum detorquetur, vel reſolutione unius lateris muſculi, vel alterius ſimul tenſione quaſi majore ac nonnihil ſpaſmodica, quæ omnia variè ſæpè videmus complicata ſpectaculo ſatis triſti. Sphincteres quoque paralyſin paſſi facilius dimittent involuntariè & feces & urinam, ſi ſtricturæ in inteſtinis ac veſica aut abdomine ſimul adſint tenſivæ aut ſpasmodicæ.

Si cauſa ſit gravior, obſtructioque penitior ac totalis, non poteſt non emori pars ac ſphacelus imminere, cum ſcilicet ſpiritibus non am-

plius influentibus ſanguinis quoque per partem ceſſet circulatio, ac character vitalis, irruente mox à ſtaſi totali putredine. Cauſa enim paralyſeos eſt influxus ſpirituum animalium ad partium nervos ac fibras interclusus, nunc magis, nunc minus plenè. Sive deficiant ſpiritus, eorumque elater langueſcat, copiæque minuantur, ſive nervus vehens in culpa ſit, utpote tubulis compreſſis, viſcido infarctis, flaccidis ac collabaſcentibus, vel in principio ſuo, vel in progreſſu, ipſisque inſertionibus in muſculos, imò in ipſis motricibus fibris eorumque qualibuscunque cellulis haud patentibus ſatis; unde & major minorve oritur mali pertinacia, gradus, ac modificatio, nunc motu ſolo ablato, nunc ſenſu quoque infracto, imò cum ipſa vitalitate ſublato, ſpiritibus magis diſſipatis, peſſundatis, dejectis, abſumtis, &, ut alii loqui amant, fixatis ab acido, pituitoſo, imò coagulatis, ſiquidem per ipſorum id liceret conſiſtentiam nativam.

Cum tremorem, doloremque in paralytica parte obſervant, gaudent ægri (niſi ſit à convulſiva nervorum diatheſi) cum indicio ſit, redire in canales ſuos ſpiritum, antea excluſum, aut parcius admiſſum, ſicque ſpem eſſe motus redeuntis. Commendantur frictiones, ſinapiſmi, urticationes, unguenta nervina, ſpirituoſa, articulis, dorſique ſpinæ applicata, multum tamen non efficient ſine uſu internorum nervinorum, confortantium, balſamicorum temperatorum, ac ubi calor præternaturalis non prohibet, volatilium, cinnabarinorum &c. De Thermis non eſt, quod addam, novimus ubi profuerint egregiè, ubi & nocuerint, alia exempla non deſunt, ſi maximè malum ſit ab apoplexia, ubi balnea non rarò novos excitant paroxyſmos, aut ſaltem viribus non multum proſunt, niſi valdè moderatè adhibeantur, acidulis pro re nata calorem, quem inferunt corporis temperantibus. Vidimus tamen & ſine balneis reſtitutos. &c.

De Affectibus in quibus mens laborat, ac Phantaſiæ Vitiis.

DElirium ordinariò diſtinguitur in delirium cum febre ac furore, quale phrenitidi adſcribitur, in delirium cum furore ſine febri, quod Maniæ competat, atque in delirium ſine febri ac furore, quale Melancholicis tribuitur. Circa quas tamen differentias varia poſſent notari, ac notabuntur quoque partim in ſequentibus.

Ingens

Ingens verò circa deliriorum circumſtantias gradusque varietas eſt. Analogum quidpiam oculis frequentiſſimè auribusque omnium obverſatur in ebriis, eorumque confuſis ſermonibus & actionibus, imò & in ſomniantibus, quorum phænomena pariter inordinata ſunt, aliquam quoque ſimilitudinem obſervare licet deliriorum doctrinam illuſtrantem in vehementibus animi affectibus.

Sane deliria ſunt vigilantium ſomnia, namque & in ſomniis æque ac deliriis ideæ connectuntur ordine præpoſtero, confuſione omnem connexionis & convenientiæ ordinem excludente. Loquuntur deliri inconcinnè, committunt abſurda, quæ mentis compotes non admitterent; nunc autem in iſta Spirituum, imò & humorum turbatione pertinaciter exequuntur.

Qui in ſomno dicuntur delirare propriè loquendo non delirant; ſed qui vigilantes loquuntur inepta; loquaces admodum quandoque, ſæpè tamen magis cogitabundi, obſtinatè taciturni, in ſilentio quaſi ecſtatico conſtituti, meditationi quaſi indulgentes aſſiduæ, ac maximè ſeriæ: ſi verò reſpondeant, reſpondentes ineptè ac minus ad rhombum, atque interrogationem: Iſta verò vel continuò, vel per intervalla obſervantur, vel gravius, vel levius, inſigni latitudine graduum ac varietatum. Solitudinis amor, averſio à conſortio aliorum, non eadem tamen plerumque reſpectu omnium, ſed cum diſcrimine perſonarum; Timor frequenter jungitur, ad tremorem ſæpe uſque. Delirant autem vel circa omnia, phantaſia continuò aberrante ac miſcente quadrata rotundis, vel circa certa tantum objecta, cum quoad cætera omnia rectè uti aliâs ratiocinentur.

Delirium verò maximè Melancholicum eos etiam invadit, qui ſanitate cætera fruuntur integra, ad minimum functionibus omnibus obeundis quà machinam animalem apti, aliis verò in morbis ſpiritus ruunt in ataxias, indeque enaſcuntur deliria, quod in æſtu febrium, etiam intermittentium hoc obſervamus, inque aliis orgaſmis maſſæ ſanguineæ potentioribus magisque efferis.

Vigiliæ delirantium ferè perpetuæ ſunt, neque turbata phantaſia, ideaque timoris quietem ſpiritibus permittunt; Oculos torvos, ſtatuique ſuo convenientes monſtrant intuentibus, uni ſæpè objecto vel plagæ infixos. Varia incohærenter effutiunt, nunc planè inepta, nunc ſtatui ſanguinis, qui in ipſis obtinet, congrua ac convenientia, circa divina quoque, & conſcientiæ res occupati, qui tamen ſtatus expertos requirit ad-

 ſtantes

ſtantes, ut tentationes à deliriis diſtinguere, ſuumque tribuere cuique ſciant; qua in re enormiter peccari non rarò vidimus. Tribuuntur quoque ipſis varia inſolita, quæ patrare dicuntur, uti linguarum peregrinarum notitia, variaque præſagia, de quibus tamen quæſtio an nondum extra controverſiam eſt poſita, multaque de iis monenda forent.

Varia ſunt mali initia, pro ſpecierum varietate, tanto graviori æſtimando malo, quo illud univerſalibus, vehementibus, vel gravioribus aliis, e. g. ſpaſmodicis ſymptomatibus ſtipatum eſt. Malum autem vel ſubitò oritur vel ſenſim ſeſe prodit; à philtris, halitibus venenatis, narcoticis, quales ſunt hyoſciami, ex plagis capiti inflictis, epilepſia, aliisque affectibus præternaturalibus oriuntur, juxta varios gradus diverſa deliria, quibusdam inſtar brutorum omni mentis diſtincta actione deſtitutis, aliis inter quaſdam mentis ſcintillas brutas fœdasque actiones edentibus; aliis ſimul ſatis ad fallendos alios callidis; nec licet verò in generali conceptu verſantibus clarius iſta eloqui aut plenius, hoc tamen perpetuò ſupponendum, agnoſcendumque erit, motum ſpirituum in iſto ſtatu confuſum eſſe, inordinatum, irregularem, indeque varias enaſci ideas abſonas, confuſasque, & inanes ſpeculationes, ab ideis malè à phantaſia connexis, variè ac ineptè combinatis, ob ſtatum ſpirituum turbatum, quorum turbæ vel ab humoribus tranſmittuntur, vel demum ab illis in humores aliis in caſibus transfunduntur, à phantaſiæ incondita idearum farragine ac confuſione obrutæ intenſiori applicatione ad renovationem veſtigiorum ineptas ideas menti ſiſtentium ac inceſſanter obſtinato quodam exercitio repræſentantium.

Phrenitidem primò loco contemplabimur, delirium cum febre ac furore dictam, non eo quidem ſenſu, ac ſi omne delirium, quod alicui febri ſupervenit, aut cui aliquid febrile accidit, ſtatim dicendum eſſet phreneticum; hîc enim τὸ febrile additur, ut diſtinguatur rectius à Mania phrenitis, etſi nec in aliis deliriis deſint caſus, ubi febriliter exæſtuet ſanguis. In phrenitide autem præcipuè febris manifeſta eſt ac prævalet, eſtque continua ac maligna, ita tamen eam diſtinguunt, ut vel ipſa primùm aliunde habuerit initia ſua, ac per modum ſymptomatis in ἀκμῇ morbi adſciſcat phrenitidem, vel demum febris illa acuta ſequatur inflammationem cerebri aliunde enatam, quanquam & hoc vix queat contingere, ut non febris ſimul cum inflammationis initio exardeſcere incipiat.

Hac ipſa tamen manifeſta febri totum corpus ardore ſuo occupante

à mania

à mania distinguitur Phrenitis, quamvis & observetur, subdolum esse sæpè hunc calorem, exterius haud adeò sese exerentem ad tactum sensumque; frontem alii magis quam alias partes calere dicunt, indicio non satis certo, cum id perpetuum non sit. Celerem offert pulsum, ac frequentem, imò & durum, urinam Authores ruffam dicunt, rarius aquosam & tenuem, qua observata, ajunt adesse summam cruditatem; quod tamen ambiguum quodammodò est, sanè ipsa urina tenuis, pallida, aquosa est inter vel convulsionum, vel phrenitidis imminentis ac metuendæ in febribus malignis, nec est rara in his casibus, urina antea flammea, tinctâque, postea in pallidam, tenuemque transeunte. Oculi dicuntur rubri, feroces, scintillantes quasi, squalidi, torvi, agitati pro re nata, nec tamen ex eorum rubedine mox concludes in tali delirio inflammationem meningum jam esse formatam necessariò, seque eò jam extendere per tunicarum communionem; allegatur rubor genarum, imò collum ipsum ex fusco lividum; sed & hæc multum variant. Respiratio laboriosa, inquieta, nec æquabilis satis esse solet. Vigiliæ pertinaces adsunt, vel si spirituum confusio aliquem obtrudit somnum, brevis ille est, & comatosus magis, non reficiens ægrum sed confundens, magisque reddens inquietum. Sitim in illo statu non sentiunt, mens enim laborans non attendit ad siccitatem ariditatemque faucium liquida omninò postulantium; unde parum bibunt, nisi offeratur, ferè non attendentes ad id, quod agunt vel hauriunt; nec in illa mentis confusione sentiunt dolorem, etsi antea vehementer eos affligentem. Nec tamen omne in febribus malignis delirium phrenitidis nomine insigniendum, nec omne cum furore est, quibusdam miti satis ratione modoque delirantibus; intervalla autem sua habet delirium, quibus tamen fidendum non est; callidi enim sunt, etsi tum mens laboret, unde toties, adstantibus non satis attentis, ex lecto prosiliunt. Plurima blaterant, garriunt, nunc elata voce, nunc murmurantes, clamant, exserunt linguam, exsiliunt, jactant corpus hinc inde, varios tentant gestus, situsque corporis, frequenter ferocia adest, furor quoque sæpe inopinatò se exserit, conatusque alios vel semetipsos lædendi, aut aufugiendi. Silent alii ac stupent, tum maximè observandi ob vicissitudines celerrimas. Metuendum est & hic uti in maniacis insigne virrium robur; oblivio omnium plerumque adest, pudor exulat, hinc integumentorum abjectio, stridor dentium, facies torva, oris variæ motiones, convulsivi aliquando motus, vel saltem tendinum subsultus; paucis, attentione opus est ne

ferantur vel in aliorum vel in propriam perniciem attentiſſimi ad fugam omniaque extrema ob anxietatem, qua torquentur ſub iſta confuſione, internam, quæ efficit ut fugere ſe putent mala illa ſibi inſtanti ac liberari, dum ſe per feneſtras agunt præcipites.

Phrenitidem varia præcedunt mala, quæ tantos in ſanguine ſpiritibusque æſtus, motusque efficere valent, quæ inter eminent continuæ, & malignæ febres, pleuritis, peripneumonia, variæ capitis, aut partium aliarum nobilium ac nervoſarum læſiones, caſus ab alto, capitis vulnera, fiſſuræ cranii, ſanguinis extravaſationes in cerebro, uterini morbi, menſium vitia, lochia cumprimis retenta, nataque hinc febris puerperalis graviſſima, paucis, omnes iſti affectus, corporisque læſiones, quæ ſpiritus in furorem, ſanguinem in orgaſmos violentos, inque ſtaſes & aggeſtiones circa caput adigere, ſicque iſtas in humana machina turbas ingentes excitare valeat. Graviſſimum enim hoc malum oriri poteſt æquè à cauſa quadam communi, febri quadam primaria, vel enata ex viſceris cujusdam inflammatione, quàm ab alia magis particulari, ſanguinis extravaſatione, ſtaſi, aggeſtione, inflammatione alicubi gliſcente, fervidiore in cerebri confiniis ſub circulo lentiori non rectè promoto ſanguine, ac gelatinoſiore ſimul & turgeſcente, aut extra vaſcula extillantis ſanguinis, vel lymphæ in ſanioſum ſtatum, ac purulentiam tranſitu; iſta enim omnia potenter irritant Spiritus, ac confunduntur aucto eorum elatere ob canalium ſiccitatem eum antea moderantem, quem ſtatum alii ſpiritum accenſionem vocant, unde eorum dein diſſipatio, depreſſio, exhauſtio, niſi citò deferveſcente ſanguine reliquæ adhuc ſpirituum copiæ à confuſione redeant ad fluxum pacatiorem, aliâs enim aucta inflammatione ac ſtaſi res ad νέκρωσιν, ſpaſmos, totalemque, quam vocant, ſpirituum extinctionem mortemque tendit; priori autem in caſu, ſanguine quietiori reddito nec inflammatione increſcente vel priſtinus menti vigor brevi redit, vel in chronicum quoque delirium tranſit primus furor, variis ſubſequentibus Melancholiæ ac Maniæ combinationibus.

Morte autem appropinquante ceſſat plerumque furor, redduntur que omnia ſedatiora, ſenſim extinctis & per deliquia fractis ſpiritibus, niſi antea in ſpaſmodicos ruant motus, ſtimulo urgentiore reliquias eorum violentius exagitante; ubi varia, quæ circa morientes obſervantur ſymptomata, variè ſe excipiunt, involuntariæ cumprimis ſphincteribus relaxatis excretiones &c. Lethale quoque habetur, ſi capite vulnerati magno conatu

natu & inquietudine deligationes omnes capitis & emplaſtra avellere nitantur, ac ſæpè quidem iſtos conatus triſtes vidimus, vidimus verò & in aliis idem, qui feliciter evaſerunt ex iſto periculo, cum tamen omnia ligamenta niſibus iracundis ac vehementibus avulſiſſent.

De *Paraphrenitide* multa legimus paſſim, cujus circa diaphragma radicem quærunt, manifeſtante locum dolore ex contactu ejus, quem non ferant ægri, quæ tamen rariora ſunt, & in genere ab omni viſcerum quorumcunque inflammatione, indeque nata febri maligna ac continua oriri poſſunt.

Anatomia practica in cadaveribus varia invenit poſt mortem phreneticorum, meningibus & cerebro variè affectis, ac humorum variorum ſaburra ſuffuſis, qui tamen effectus forſan magis fuerunt, quam cauſa mali, cum & ſine his conſpicuis & gravibus læſionibus oriri queat phrenitis, frequenterque fuerit obſervata.

Non attingimus curationem, id ſaltem addentes, ea omnia huc trahenda, quæ conveniunt in malignis febribus, & contra inſultus, qui oboriuntur in iis, ſpaſmodicos, hinc venæſectio, veſicatoria magis proſunt, quam epithemata; bezoardica, diaphoretica non calida, nitroſa, diluentia, temperantia, reſolventia mitia, paregorica, omnem abſolvunt paginam, opiata cautè adhibenda; Somnus quidem utilis, ſed excitatu tum haud facilis eſt, nec expedit ſpirituum nimia ligatione atque extinctione, quem inferre nimia poſſent opiata obtinere ſomnum, qui tum non prodeſſet amplius; quin & opiata aliquando furentium ſpirituum confuſionem augere queant.

Melancholia eſt affectus latiſſimè patens, non ſolum propter infinitas deliriorum ſpecies, gradusque, ſed et quà cauſarum, ipſiusque quæ malo ſubeſt radicis varietatem inſignem. Ideæ triſtes animum perpetuò inquietum detinent; triſtitia in his ægris dominatur, eaque non celeriter tranſiens, ſed profundius radicata & plerumque inſuperabilis durante cauſa, etſi ratione careant, qua ad triſtitiam provocentur, quidam enim moeroris allegant cauſam, alii nullam ſcire ſe aſſerunt, hinc ſuſpiria, gemitus, ſubinde lachrymæ, ſolitudinis amor ac ſtudium, ſolicitudo, anxietasque, perpetua fuga conſortii, taciturnitas ſæpe obſtinata, aut ſaltem parcus ſermo; nihil ineptius, quam eos jocis exhilarare, quos averſantur, maximè ſi ſimul tentati ſint, ubi magna circa eos commorantium prudentia requiritur. Ordinariò legimus apud authores, animum melan-

cholico-

cholicorum esse abjectum, nulla audacia, furore nullo, vel alios lædendi animo in iis observando, quin conspici potius, malo ad insigniorem gradum aucto, in iis timorem ingentem, planè insolitum, ac meticulositatem abjectissimam, ab omnibus sibi metuendo extrema quævis ac periculosa; & ista quidem rectissimè dicuntur de Statu Melancholico, puro, nemini tamen velim author esse, ut his descriptionibus nimium fidens, istis credat melancholicis, cum toties viderim subitaneas cum mania ejusdem alternationes, ut eodem ferè momento summus timor, ac furiosa audacia, conatusque vel se vel alios lædendi sese exceperint nullo quasi intervallo, ac mirabili planè combinatione, cum & astuti sint, ac sæpe simulent metum, ut certius nocere queant vel sibi vel aliis. Cæterum eadem confusa spirituum animique dehinc dispositio efficit, ut frustra ipsis salutaria inculcentur monita, neque enim per fixas illas, queis agitantur, ideas licitum ipsis integrumve est, obedire monenti, hinc animi obstinatio, hinc defixa in iisdem ideis cogitatio, ac cogitabundus eorum & quasi attonitus status. Magna autem variatas est in delirandi modo, ac objectis, cum alias latius se diffundat malum, quod in aliis ad pauca objecta potissimum restringitur. Cibum potumque plerumque respuunt, vel saltem illorum obliviscuntur, quanquam & sint, qui per vices satis appetant. Nec agitati spiritus soporem facilè, aut quietiorem admittunt somnum, ad minimum brevis ille est, & terroribus interruptus; etsi decumbant sæpè taciturni nec tamen dormientes. Aliquandò fixi quasi hærent in loco suo, aliâs celeriter multaque cum anxietate decurrentes, suaque phantasmata enarrantes, aliis silentibus astutèque meditantibus noxia ac absurda. Facies afflicta, tristis, torva, distracta, quasi perterriti; siccus est corporis habitus plerumque, quanquam nec alii excludantur.

Præcesserunt aliquando morbi graves, ipsa quandoque in iis phrenitis, vulnera aliæque læsiones, magna infortunia, terrores, moeroresque profundi, consternatio subitanea, aliquandò verò manifesta talis causa præcessit nulla, in nonnullis hæreditarium est malum; uti hypochondriacis familiare malum est, ita & cum utero nexum habet hystericisque malis, ac vario veneris usu, desiderio, aut intermissione. Omnis sexus atque ætas talia patitur, magis tamen adulti. Cum tentationibus tamen nexus est arctissimus, nec vulgo satis cognitus, hinc rarò ea, qua par erat, prudentia ac circumspectione tractantur. Res verò eò est difficilior, quò magis confundantur ideæ, nexibus mirabilibus plerumque coalitæ, hinc animi

animi afflictio profundior, obſtinatior, Phantaſiæ firmius impreſſa, ipſique memoriæ recurſu perpetuo tenacius infixa, unde perpetua ſpirituum agitatio in triſtem circulum, ejusdemque recurſus ideæ, cum quæ ſpirituum moderatur Elaterem roſcida perfundens nervorum canaliculos ac blanda lympha deficiat, unde hi ſpiritus aliis dicuntur depreſſi, fixati, concentrati, qui tamen & deberent perpendere, quam prompti ſint iidem, qui fixati videbantur ſpiritus, ad ingentes ataxias, furoresque; accuſatur acidum eminens ac fixum, imò & fixior bilis, poſſunt verò & ſine iſtorum concurſu directo turbari ſpiritus, ac ideæ confundi, nec congruit per omnia ſimile à deſciſcentia vini in acetum quod deſumitur, cum alia vini alia ſpirituum ſit ratio; ſi enim particulæ acidæ ita eſſent exaltatæ, ſulphureæ adeò depreſſæ, non tam citò alternare timores, furoresque maniaci poſſent in plerisque melancholiis gradu inſigniori laborantibus. Etſi vel ſola ſiccitas nervorum, aut viſcidula eorum lympha ſupponantur, tenacitas tamen iſtarum idearum, perpetuusque earum recurſus inde ſequetur, eò magis, quod ipſa animæ indoles, & quouſque illa in iſtiusmodi deliriis & agat, & patiatur nimium adhuc nobis ſit incognita.

Ineptè verò judicatur eos ex deſperatione animi mortem ſibi ipſis inferre violentam, aut ſe præcipites dare, cum ſpe potius abſurda ac delira id agant, putantes hac ratione ſe à periculo vel malo, quod ſibi fingunt vel metuunt, liberari poſſe, aut metu aliis in caſibus eò adiguntur, cum præſentiſſimum, id ni facerent, imminere ſibi exiſtiment periculum. Sermo autem eſt de verè melancholicis, non de hominibus deſperatis ac malitioſis ſe ipſos interficientibus.

Venæſectio in hoc malo remedium inſigne eſt, ſanguis prodiens nunc admodum ſatura tinctus rubedine, nunc nigricans, ſpiſſusque conſpicitur; Plerumque violenta inſtituitur cura, emetica fortiora ac purgantia, cum venæſectionibus largis ac frequentibus celeriter combinando. Acidulæ multum ſæpe præſtant. Nitroſa quoque, nervina, ſplenetica dicta ſeu affectui hypochondriaco dicata, aperientia &c. Helleborus niger prudenter adhibitus multum præſtat; & quemadmodum ea omnia malum promovent, quæ ſpiritus turbant, figunt, deprimunt, obſtructiones in viſceribus, atque excretionum conſuetarum impedimenta inferunt, ita ea omnia juvant, quæ ſerenare, quod ajunt, ſpiritus, eos blande demulcere, refrænare, in ordinem redigere, motumque pacatiorem valent,

quo pertinent quoque blanda alloquia, patiens adſtantium converſatio, varia remedia moralia ac politica, potiſſimum theologica, ſi prudenter adhibeantur. Uti verò ſupra monuimus febrim regulariter abeſſe à Melancholia, ita tamen reticendum non eſt, febrilem ſtatum pulſumque in iis apertè ſatis obſervari non rarò ac per intervalla, uti & anxietates nec ejusdem gradus nec generis eſſe ſolent. Omnes verò varietates eorum ac differentias nemo facile recenſuerit.

Mania etſi vocetur Melancholia inverſa, illique penitus videatur oppoſita, cum in mania nulla ſit triſtitia, nullus metus rerum etiam maximè terribilium, magna tamen, ut ſupra monui, eſt inter utrumque affectum conſpiratio, cum non ſolum utrinque ſit delirium, idque ſine febri exiſtens regulariter, ſed & inter ſe alternare tam frequenter ſoleant iſta mala; ac conjungi ſimul eodemque tempore in eodem ſubjecto; unde & cautè pronunciandum, nullum eſſe in maniacis timorem, nullam triſtitiam, cum utrumque frequenter & poſſit adeſſe & revera adſit, non quidem in ipſis adeò raptibus maniacis, ſed paulò ante ac ſtatim poſt eos, ubi ſæpe tales melancholici maximè timidi, maximè dejecti periculoſiſſimè ſubitò ſolent furere, iterumque dein redire ad priſtinum timoris mœrorisque ſtatum. Idem de curis dicendum, poſt furores mox recurrentibus cum priore anxietate. Quamquam & ſint maniaci diutius, conſtantiusque furentes, nec easdem offerentes delirii utriusque reciprocationes, qui ſuperbi ſint, elati, nil niſi altum ſpirantes, feroces, protervi, arrogantes, temerarii, impudici, violenti; quales tamen etiam inter melancholicos reperias. Cæteri maniaci magis ſunt occupati, hilares nunc, nunc feroces, ſimulantes quoque ſtatum tranquillum, mox apertè tumultuantes, clamantesque, convitiaque eructantes in obvios quoscunque, ſubdoli, inſidioſi, periculoſi.

Non omnium Maniacorum eadem animi diſpoſitio eſt in intervallis, ea enim plerique habent, hinc inconſtans eſt quæ iis tribuitur, hilaritas, non ad omnes extendenda ſtatus & horas; robur eorum in vulgus notum eſt, quod nempe plures etiam robuſti viri vix pares ſint uni maniaco furenti detinendo ac compeſcendo, tantus ſcil. eſt Spirituum elater, tam potens muſculorum inflatio, tenſioque; frigus tolerant incredibilem in modum, vigilantque plures etiam noctes absque læſione manifeſta, ferunt quoque inediam, aliis tamen liberaliter edentibus, imò vorantibus; febris regulariter eos non tenet, haud tamen dixerim nullam unquam accedere

ad

ad hos furores; cum pulſus non magnus ſaltem, ſed & celer, ac ſubinde quoque febrilis evadat, æſtusque toto corpore ſentiatur.

Inter cauſas prægreſſas recenſentur varia, animi fortiores contentiones, philtrorum exhibitio, abuſus calidorum, vini, ſpiritus vini, tabaci, & juxta authorum aſſerta confectionis anacardinæ; aliquando prægreſſa diſpoſitio Melancholica, amoris inepti motus ac paſſiones, hinc uterque ſexus iſtis ſubeſt tragœdiis, uterique vitia potiſſimum concurrunt, exacerbante malum pro ſubjectorum diverſitate & venere nimia, & nimia ab uſu ejus abſtinentia, curis, ira temerè irritata in diſpoſitis, tempeſtas anni fervens ac calida, vini potus &c. Ideæ ſcilicet dementes foventur à confuſis atque impetuoſis ſpiritibus, qui jam non audiunt habenas, omnibus machinæ fluidis commotis atque exagitatis & turgentibus; ac deficiente lympha blanda, cerebrum, nervorumque aliâs humectante, ac delinente canaliculos, ac moderante elaterem ſpirituum, qui jam coërceri non posſunt, ab idea profunde phantaſiæ impreſſa perpetuò quaſi puncti ac irritati, provocatique ad novas turbas, novosque tumultus, particulis ſulphureis liberioribus magisque in ſanguinis maſſa, quam par eſt, prædominium obtinentibus, hinc tanta ſpirituum inſtabilitas ac impetuoſitas, hinc perpetuæ animi turbati diſtractique iræ, & incoërcibilis furor. Quidam accuſant acido-bilioſam cauſam ac ſimul volatilem, qualem concipiunt eſſe formicarum acidum, principiis his confermentatis & quaſi accenſis, citra tamen heterogeneitatem (talibus enim ſordibus carere maniam) ac febrilem efferveſcentiam; quæ tamen ipſa re haud æquè in ægris obſervamus, cum ſanè & Melancholicorum ſordes, id eſt, fixiora viſcidioraque recrementa acido collutulata, etiam in Mania omninò debeant ſupponi, cum tam facilè imò ferè ordinariò combinentur hæc mala; neque acidum, quale ſpirant formicæ, iſtos efficeret orgaſmos turbasque humorum ac ſpirituum, cum acidula ſedare magis ſoleant, quam ciere motus; nec dicas, confermentatum ſulphur id efficere, neque enim tanto in exceſſu adeſt tum ſulphuris prædominium, neque acidi ſulphureique mixtura tanta cuderet ſymptomata, ut taceam tam ſubitò Melancholicos profundos, quibus iſtam diatheſin humorum ac ſpirituum minimè tribuunt, ſed prorſus contrariam, fieri Maniacos, ac viciſſim maniacos animo maximè dejecto ac triſti denuò eſſe poſt furoris paroxyſmos. &c.

Remittente enim furore illo ſatis triſtes, dejecti, ac quaſi pudibundi fiunt, ac verè Melancholici; caſtigationes quoque plerumque metuunt,

multi-

multique insigniter furiosi vel oblata virga oculis, timidissimi evadunt: castratio quoque refrænasse furorem ac sustulisse observata est. Cæterum præter Venæsectiones Helleborata, nitrosa, absorbentia, diluentia, temperantia, humectantia, blanda anodyna, ac demulcentia magno hic usui sunt, opiata cautè danda; emetica plerumque in exigua dosi vix operantur. Sanguis venæsectione emissus, sero sæpè destitutus, coccineum offert non in superficie modo sedet in fundo colorem, quod tamen perpetuum quoque non est, cum & largius serum atro sanguini affusum in aliis observetur, ut & maniacorum qua sanguinis dispositionem eadem ratio non sit. Anni quoque temporum mutationes non rarò ad remissionem mali quid conferunt, præprimis restitutæ excretiones consuetæ: quas inter eminet hæmorrhoidalis. &c.

Intervalla verò sua Maniaci quoque habent, nec furor æquabilis ac continuus decurrit, sed per accessiones ac remissiones. De iis verò non loquemur, in quibus dæmonis se exserunt operationes, si peregrinis loquantur linguis, aliave agant naturæ vires ordinarias excedentia, etsi non omne statim insolitum robur à dæmone sit, unde & de obsessis circumspectè judicandum, nec temerè, nec timidè, cum solennis hodiè sit in alterutrum extremum prolapsus, medium itaque circumspectè tenendum.

Multa adhuc dantur, variaque deliriorum genera, ad priora tamen pleraque aptè reducenda; etsi sint quoque, quæ sibi peculiare quid servant, uti v. gr. *delirium, quod à canis rabidi morsu enascitur*; penetrantissimum enim illud venenum, nisi citò correctum fuerit aut remediis aptis subjugatum, gravissimum hunc furoris peculiaris effectum producit, qui per plures etiam in occulto, suoque quasi seminio, latere potest annos, tum demum funestè erupturus.

Est verò furor iste conjunctus cum mordacitate, mores quasi caninos adsciscente ægro; quem aliqui affectum vocant inter phrenitidem ac maniam medium, qui & ad anginam quodammodò accedat, qui se vel brevi post morsum, vel diu etiam postea exserit; cum febri sane mens tum laborat, cum rubedine torvorum oculorum, symptomatibus pro gradu rabiei variantibus; *hydrophobia* maximè mirabile symptoma est, quod alii vocant aversationem & horrorem, alii considerant tanquam deglutitionem impeditam, quod scilicet bibere non possint potius, quam non velint; utrumque tamen certum videtur, horrore quodam aversantur liquida, et si ad ea haurienda urgeantur, fiet id cum metu suffocationis, liquidique

per

per nares rejectione, ob fauces ſcil. vel inflammatas, vel paralyſi affectos muſculos illarum cum vix appareat tumor in locis illis, manifeſto ab angina diſcrimine, nec idea liquidum abhorrens tum demum videtur formari, cum deglutire ſe non poſſe ſine ſuffocationis metu advertunt.

Aucto demum malo ſe exerit rabies, eò peior ac periculoſior, quod & alii ab iis demorſi pari ratione corripiantur, affectu per morſum cum illis communicato. Unde & multa dicunt authores de peculiari ac venenato fermento ſeminali, quod quidam ſalino-ſulphureum vocant, quod, niſi citò extinguatur corrigaturque, miſerrimum in modum alteret maſſam humorum ac Spirituum, dum ex vulnere abſorbetur in ſanguinea vaſcula, ſicque ad totam penetrat maſſam. Sed & hoc fatendum eſt, hoc ipſum ſpeciale ac terribile venenum in quo conſiſtat, nobis eſſe hactenus incognitum, ac meras eſſe conjecturas, quicquid ratiocinemur, ſpecificum hoc eſt occultumque venenum, nemini ſatis perſpectum, & delirium tam grave ac enorme, & febrim ſui generis excitans.

Maturè tamen adhibitis bezoardicis, alexipharmacis, nervinis non pauci curantur; cauterio quoque adhibito actuali; ſubmerſione item in aquam marinam; imò & aliam; venæſectione, quam ſub lingua commendant; lotione vulneris cum aceto rutaceo, theriacæ permixto, exhibitisque bezoardicis variis, pulvere cinerum cancrorum, aliisque ſpecificis; quò etiam quidam hepar canis illius referunt comedendum.

Cæterum monent authores, in cadaverum ſectionibus haud æquè repertas fuiſſe inſignes faucium inflammationes, ſed aliorum potius viſcerum. Aliqui etiam latrare, & ululare dicuntur (unde & malum à rabidis deducitur quoque lupis, aliisque animalibus, uti in Italia obſervatum) Moriuntur convulſi, videlicet poſt dentium ſtridores, ſpumamque ori admotam, expulſamque, motus convulſivos ſingulares ac terribiles, mentis uſu magis vel minus pro graduum varietate ablato.

Saltatorium quoque alii allegant delirium, *Tarantiſmum & Choream S. Viti* pro eodem mali genere habentes, cum tamen Chorea S. Viti rariſſima videatur, priſcis magis temporibus, teſtè Hiſtoria, cognita quam noſtris, cum Tarantiſmus ſit frequentius malum, non uti prius fuit quondam epidemicum in quibusdam locis, ſed conſtans eodem in loco, in Apulia ſcilicet, ſine morſu Tarantulæ non exoriens, remedio exiſtente ſaltatione non morbo; etſi negari non poſſit, videri eos delectari ſaltatione, quam tamen non niſi certo inſtrumentorum ſono prævio adgrediuntur,

C 3 qui

qui ſonus eos ad ſaltandum excitat, cum prius dejecti, convulſi, ac quaſi moribundi viderentur decumbere, ut de delectatione aut deſiderio prævio haud æquè affirmare quid liceat, uti iſtæ quidem fœminæ ex Apuliæ incolis faciunt, quæ, ut ſaltare ipſis liceat, extra conſuetam prodeunt cuſtodiam, ſe à tarantula ictas fingunt, adeò ut à medico neceſſe habeat maritus judicium exquirere medicum, an verus fictusve ſit ille tarantiſmus conjugis.

Alia planè ratio eſt eorum, qui rarius hodiè *ſaltare* per morbum dicuntur, quorum motus magis ſunt convulſivi, involuntarii, non afferentes levamen, uti à tarantula icti per continuas ſaltationes eripiuntur ex graviſſimis ſymptomatibus mortisque ipſius faucibus, ſuccedente ſudore, ac ſpiritibus in ordinem ſub tanta fatigatione redactis, ſub largo ſudore erumpente, morboque ſic diſſipato ac evaneſcente. Patiuntur tales a morſu ſpaſmos, vomitus, ſtricturas faucium, metumque quaſi ſuffocationis, ſtuporem, horrorem, urinæ ardorem, pruritus, vigilias, anxietates; neque tamen omnium eadem ſunt ſymptomata, demorſis à ſcorpio, maximè in Africa quoque communia. Illachrymantur quoque, delirant varia, intumeſcit venter, patiuntur jactationes corporis &c. Saltatio autem ipſa ad cauſam morbi, ac ejus ſymptomata non videtur pertinere, ſed potius ad remedia, neque enim incipiunt ſaltare niſi muſicam audientes, neque ad omnes muſicæ ſonos, ſed ad certas ſaltem ruſticas harmonias ſpecialiores. Cum verò inceperint ſaltare, haud facilè deſiſtunt, neque tutum eſt, ut deſiſtant, antequam curentur, cum ne ſic quidem certò ſatis de recidiva ſibi cavere poſſint; delectantur verò etiam ſplendidis, variisque coloribus, aliisque objectis ſplendentibus; unde & hic evidens eſt venenum planè occultum quoad indolem ſuam ab illa aranea ſanguini per vulnuſculum immitti ac inſtillari, quod tantas ibi poſſit excitare turbas; ac confuſiones, agitationesque ſpirituum, ac phantaſiæ tam peregrinas, ineptasque ſiſtere per ſenſus communis perceptiones ideas; etſi enim dicas, inſinuare ſe cum ictu ſal volatile ſubtile, acre, ſui generis, ad inſtar aliorum venenorum animalium, immutativum & corruptivum ſanguinis & ſpirituum, quod eos turbet illicò, mentemque alienet, variè pro temperamentorum varietate, etſi, inquam, hoc dicas, nihil tamen dices, nam hoc ipſum ſui generis ac peculiare prorſus occultum eſt; cumque ſale volatili emendetur, corrigatur iſtud venenum, cur id dicamus volatile, cauſa vix ulla erit; qualecunque verò id ſit, excitato tamen ſudore per diu-

turnam

turnam saltationem nervos, quos irritaverat, spiritusque, quos mirè turbaverat, iterum deserit, si non plenè, saltem ad tempus, quod adhuc mirabilius est; necesse verò est, hoc venenum peculiare esse, cum fateantur Medici, id præter saltationem cedere quoque bezoardicis volatilibus, acidis quoque penetrantioribus & theriacalibus, quæ quidem remedia multum inter se diversa sunt. Unde alios aliorum in deliriis *saltatorios motus ad tarantismum* referre non auderem, cum hic peculiare quid prorsus habere videatur, atque ab omnibus aliis deliriis speciebus diversum.

Etsi enim dicatur, acrimoniam illam veneni fibris membranarum & nerveis pruritum quendam seu titillationem spasmodicam conciliare, quo per motum & sudorem excusso melius habeant; unde si ad similem crasin alius disponatur sanguis, idem in aliis citra morsum posse fieri, leviori orto spasmo ac velut pruriente, hæc enim gratis supponuntur, nec fieri hac ratione nisi in demorsis à tarantula solent.

De cæteris, qui ad Caput referuntur, Affectibus præternaturalibus.

C*Atarrhi*, seu congestiones, stasesque seri circa glandulas narium, faucium, vel pectoris varia exhibent pro causæ ac loci varietate phænomena, cum vel unam ex his regionibus solùm, vel simul plures occupent.

In *Coryza* totum caput patitur gravitatem quandam ac torporem, imò & dolorem, ac quandoque vertiginem; narium meatus liberi non sunt, sed obstructi, crebrior movetur sternutatio, diverso tamen coryzæ differentis statu, quæ vel cum largiore muco ac emunctione est conjuncta, eoque crasso, viscido, denso, albo, flavescente, vel tenui humore stillant, limpido, acri, salso majori vel minori quantitate, vel sicciores offert nares atque irritatas rubentes, intertriginem quasi patientes in Coryza sicca, ubi non fluit catarrhus, & multum tamen affert irritationis atque incommodi, ipsa molestans obstructione & exsiccatione meatûs. Cæterum in omni Coryza gustus atque olfactus nunc magis nunc minus læditur, olfactus tamen potissimum; in tunica enim nares æquè ac linguam investiente tumefactæ glandulæ, serique viscidi canales fibrillas papillulasque nerveas gustui dicatas premunt; suaque in functione sentiendi ac dijudicandi vel odores vel sapores impediunt.

Ipsa quoque subinde vox in Coryza læditur, accedente raucedine, fauciumque superficie magis vel minus exasperata, cum & ad fauces facilè illi

illi ferantur catarrhi, ipſosque invadant cum vicinia pulmones, uvulamque ac tonſillas, ubi pariter catarrhus vel viſcidiore, craſſiore, ac lento humore inundat iſtas glandulas ac partes, vel tenui, acri, ac mordente, unde ſiccitas, aſperitas ac raucedo, minorque expectorationis progreſſus, ſputo & conſiſtentiæ, & coloris ratione multum variante; acres, titillantesque humores ad fauces ex palato naribusque confluentes, irritant, tuſſim ac raucedinem movent, idque vel ſimul, vel nunc ſolam tuſſim, vel raucedinem ſolam, vel hæc juncta, rauca, ſtreperaque facta voce.

Caput verò turbatur in Coryza glandulis à ſero occupatis ac tenſis eorum fibris, hinc ſomnolentia, imò non raro febricula jungitur, imò & Epidemicè nonnunquam graſſans *febris catarrhalis*, moleſtiſſima ſæpe, ac ſymptomatibus gravioribus ſtipata.

Habent & iſtarum febrium quædam, & quidam catarrhi ac coryzæ ſuam quoque malignitatem, ſeu malum præ aliis hujus generis affectibus ordinariis morem, è quibus aliqui præcordiis graviter incubant, ac ferè ſuffocativi evadere videntur, donec reſolvantur.

In omni enim catarrho, quascunque occupet partes, ſerum patitur aggeſtionem quandam in colatoriis, glandulisque ſuis, non æquè promptè refluum aut excretum, ſed moram trahens, ſero fuſionem quaſi paſſo in maſſa ſanguinea, laxiusque hinc purpureæ parti cohærente, ac abundantius in glandulis ſecedente ac coacervato, ſale ejus acri ſimul ſtimulante glandularum vicinasque fibras ad ſtricturas crebras, & expreſſiones ſeri accumulati, quin & ſeri moles ſine acrimonia fibras laceſſere atque irritare ad ſtricturas poteſt & excretiones copioſas aut expreſſiones ſeri; quidam id ſerum à cerebro derivant, alii ab arteriis ad glandulas tendentibus; hæ ſcil. directè illum advehunt, cerebrum nihil huc directè amandante, indirectè tamen hinc quoque vel levato, vel præſervato, cum & ſaniſſimis hæ viæ pateant, excernantque, quæ poſſent fieri moleſta. Pro occaſionis ac ſtimuli diverſitate modò ad fauces ruente ſero, modò ad nares ibique congeri ſolet ac ſtagnare, atque excerni, pro robore partium diverſo, ſeri acrimonia, aut lentore, ſanguinisque diſpoſitione quà totam masſam ſuam. Neque tamen tam in catarrhis, quam in aliis fluxionibus, ſtaſibus ac rheumatiſmis ad ſerum ſolum, vel etiam ad lympham, reſpiciendum, ſed ad totam maſſam ſanguinis, variasque illi innatantes impuritates, paſſimque in receſſibus viſcerum ac partium hærentes.

Inæqualitas aëris, ejus ac tempeſtatum mutationes celeriores ac majores,

jores, nec ſatis per gradus fientes anſam potiſſimum catarrhis præbent, quacunque anni parte, frigida tamen magis, præcipuè in tenerioribus, quoties è frigore in calorem, vel è calore in loca frigidiora celerius paulò transferuntur ac degere coguntur; ſenibus ſunt frequentiores catarrhi, omni tamen ætati, ſexuique communes. Æquabilis calor juvat catarrho preſſos, mitia ſudorifera, (fortiora enim augerent facilè malum ſero fuſo ultra modum & agitato) pectoralia, ſuccinata, bechica, mucilaginoſa, blanda, emollientia, diluentia, temperantia, quandoque in frigidioribus cauſis errhina, fundentia, conveniunt. Vinum, acida, ſalſa non conducunt in hoc ſtatu. Venæſectio non ſemper requiritur. Scarificationes ſcopo præſervandi multis utiles deprehenſæ. Quosdam verò ſumma afficiunt moleſtia catarrhi, nec quidquam juvant, aliis magna præſtant commoda. &c.

Narium hæmorrhagiam ſeorſim quoque conſiderare ſolent ſcriptores Medici, cum ex hac potiſſimum parte in quavis ætate ac ſexu frequentisſimæ contingant hæmorrhagiæ, vel data exterius occaſione, vel à principio quoque interno ſæpè ex improviſo planè ſine ullis indiciis prægreſſis.

Quoties enim animi pathemata vehementiora naribus excutiunt ſanguinem, quoties ſine animi commotione, corporis concitatior motus, vel hypocauſti calor, vel ſolis radii illum ſanguinis fontem aperiunt, aut vini largior ingurgitatio, vel calor illius nimius, vernaque ac autumnalis tempeſtas, qua corporis quoque ſucci magis turgent, exitumque affectant quà data porta ruentes; externæ violentiæ, caſus, percuſſiones, irritationes qualescunque, fortiores narium emunctiones idem tota die efficiunt, ita tamen, ut ſint alii faciles ac proni leviſſima data occaſione ad hæmorrhagiam, alii nullis etiam violentiis aut injuriis externis internìſve adigi eò ac diſponi poſſint, ſolidioribus ac tenacioribus exiſtentibus eorum vaſculis, ac tam bene ſitu inter fibras commodo munitis, ut tam facile rumpi atque aperiri non poſſint.

Accedit quoque hæmorrhagia tanquam Symptoma ad alios morbos, uti contingit in variolis, morbillis, aliisque febribus tum continuis, tum intermittentibus, parcius nunc, nunc largius ac ſuſpecta ratione ſtillante ſanguine; nunc critico modo ac ſalutari, naturam conſolante ac levante, nonnunquam ſymptomaticè ac graviſſima quæque minante hæmorrhagia, vel ſaltem debilitante corpus; quanquam & extra febres largiores ſuccedant ſubinde, ſummo etiam cum diſcrimine hæmorrhagiæ, ita tamen ut

multis per plures annos, imò magnam vitæ partem ſit familiaris ſine periculo aut fluxu nimio, imò quibusdam & commodè accidat, & neceſſaria ſit ad præcavenda varia incommoda, vel etiam tollenda quæ jam adſunt, quæ inter præcipuè numeranda eſt Cephalalgia nonnullos niſi nares ſanguinem ſtillent ſæpius ac gravius affligens.

Qui ſanguine acri, orgaſtico, ac diſpoſitione ſcorbutica gaudent, frequentius eam patiuntur, quibus hæmorrhoides non ſuccedunt, pariter huic fluxui non ſine commodo ſuo ſubſunt; frequentius tamen pueri ac adoleſcentes ea corripiuntur, quam tenelli infantes, aut ſenes, utut nec hi omninò excipiantur; hypochondriaco affectui familiare malum juxta varios gradus ac modos; plethorici ſæpe eam optarent, ſed vix ea potiuntur, quibusdam tamen ſalutariter ea non ſine incommodo tamen frequenter vexatis. In Cachecticis, cacochymicis, hydropicis ſuſpecta eſt, maximè ſi ſanguis aquoſior ſit, uti fit in fluore ſanguinis cachectico, quo in ſtatu nulla arte coerceri poteſt, ſed ad finem ſæpe vitæ extillat ſanguis tenuis, hocque nomine vix dignus, magis quippe referens loturam carnium; cum alias vel floridus, purpureusque prodeat, modò ater magis, aut ſaltem fuſcus, nunc ſpiſſior, gelatinoſior, ſtatim concreſcens, nunc verò tenuior, fervidior, minus glutinoſus, nunc acrior, ac pungens nares, nunc blandior, mitiorque; in multis exactam ſervat originem prodiens è nare vel dextra, vel ſiniſtra, in aliis tamen promiſcuè utrinque prodit, utut non ſimul; aliquando parcius ſtillat, quandoque confertim, imò cum impetu proruit pleno fluens rivulo; grumi aliquando augent, aliquando ſiſtunt fluxum, illud quidem nares irritando, hoc verò obſtruendo & meatus majores & minores, cum maximè ſanguis glutinoſior eſt. Non attenditur fluxus leviuſculus, nec largior obeſt, vel plethora vel orgaſmo urgente, ſi verò excedat modum, debilitatem corpori inducit, reliqua maſſa calorem concipit præternaturalem, gignitur cacochymia ſenſim ſenſimque augenda.

Cæterum ipſum Mechaniſmum microcoſmicum, ſeu Naturam, ac proportionem reactionemque, quæ eſt inter fluida & ſolida, poſtulare ſubinde, ut laticis vitalis in ſe etiam bene diſpoſiti excernatur pars aliqua tot experimentis æquè ac ratione evincitur; & ſic intelligendum eſt, quod leges alicubi, archeum oneratum ac gravatum ſæpe deplere partem alioqui utilem, ut vel liberare ſe, vel reliquam magis regere poſſit.

Exitum verò ſanguis quærit variis ex cauſis atque occaſionibus, cum

orgaſticus

orgasticus est ac turgescens, ac proin amplius quærit sua vascula nimis extendendo spatium, cum maxime circulationis lege novus semper æquè orgasticus à tergo urgeat, cum patitur circa nares earumve in vicinia stasin, nec refluit satis libere, sive ob spissiorem consistentiam, sive obstructas vias, cumque & acribus abundat & erosivis spiculis ac moleculis, aut tenuior est fluxiliorque; per nares autem potissimum tam facilè & frequenter fluere censent, quod pars ille debilis sit, tenerior ac nudior, ubi vasa facilè aperiantur, hujusque si quæras causam, accusari audies vasorum rarefactionem, reserationem, læsionem aut fissionem, quæ sanè ultima seu vasculorum ruptio verisimilior videtur, cum rarefieri vasa eò usque vix possint, ut ea copia qua ex naribus fluit transudare ex eorum poris queat sanguis; palàm verò est ab injuriis ac violentiis externis ex tot vasculorum quasi myriadibus aliquos quoque ramulos rumpi ac suum effundere laticem etiam bene constitutum. Quæ omnia eò magis eveniunt, si jam antea aggestio circa has partes contigerit sanguinis, aut fibræ earum tono debito destituantur, imò & in aliis oppositis casibus nimis tensæ sint.

Remediorum numerus commendatur ingens, externa plurima, collo, naribus, fronti, nuchæ, imò & manibus, pedibus, testibusque applicantur, revellendi scopo, atque refrænandi tumultuantem sanguinem, quæ tamen cautius adhibenda sunt in casibus diversis; Venæsectio revulsoria frequens remedium est, prudenter adhibendum. Interna verò adstringentia circumspectè exhibemus, juncta refrigerantibus, refrænantibus, diluentibus, temperantibus, acidulis, nitrosis maximè, absorbentibus, gelatinosis ac mucilaginosis, acrimoniam corrigentibus, anodynis moderatis; tonicis verò simul, certisque in casibus aperientibus quoque prudenter adjungendis haud neglectis.

Visus læditur variis, pluribusque modis, exteriora ipsique bulbo conspicuè inhærentia vitia generis sunt non unius, pertinentque eò nebulæ, nubeculæ, unguium & excrescentiarum, pustularumque variæ species; quæ plerumque sequuntur diuturnam atque crebram ophthalmiam, variolas, morbillos, externas læsiones; ventos, fumos, catarrhos non succedentes aut acriores, scorbuticam sanguinis dispositionem, acresque particulas ac viscidas, talesque lachrymas frequentes; hinc enim & corneæ pelluciditas vitiari, & ejus tubuli lædi, erodique possunt, ungue succrescente, aut post pustulas cicatricula, quæ & alias sequitur læsiones, unde varia pelliculatum strata sibi variè super imposita, radiosque magis vel minus

 ab

ab ingressu per corneam impedientia, diversas istorum malorum efficiunt species, sensim semsimque enatas ac magis magisque visum imminuentes. Auferuntur talia obstacula abstergentibus, exsiccantibus, absorbentibus, aliquando & paulò acrioribus; quò & pertinet celebris viperarum pinguedo aliaque; imò & variæ Chirurgorum subtiliorum operationes.

De *suffusione* non est quod multa dicamus, de qua hodie satis dictum disputatumque est, postquam de *Cataracta* atque *glaucomate* contra Wolhusium Heisterus tam perspicuè scripsit, res tamen jam evidentior est, cum obscurati humoris crystallini frequentia sit à plerisque agnita, pelliculam verò neque Celeb. D. Heisterus unquam omninò negaverit. Hic scilicet sensim sensimque visus fit infirmior, occursare videntur oculis telæ, nubeculæ, coronæ, circuli, ductus varii, ac puncta circinata, quorum tamen non omnium eadem est ratio, cum pars suffusioni, pars aliis humorum, imò & retinæ vitiisque vasculisque turgidis sit adscribenda. Pupilla remittit de nitore suo ac nigrore, vario subtus apparente colore, modo uno modo utroque oculo patiente æquabiliter, donec tandem cæcitas oriatur radiis jam ad retinam planè non amplius penetrare valentibus quocunque demùm obstaculo impediente; hinc diversa nomina suffusionum, juxta ideam pelliculæ transparentis imposita, quos tamen etiam à pellucidate humeris amissa ita repræsentari posse, tot innotuit experimentis, ut negari nequeat. Varia commendantur & adhibentur remedia, externa internaque, etiam minus aptè acriora; Sola verò depositio, seu famosa acu facta operatio obstaculum illud qualecunque tollit.

Guttæ verò *serenæ* alia ratio est, quæ sanè affectus est eò gravior, quò magis intimas agnoscit causas, totique machinæ minantes; quemadmodum enim aliquando illa à morbis oritur, à colica spasmodica, à convulsivis motibus, epilepsia, apoplexia, ita etiam mala ista potest præcedere atque minari & nonnunquam instantia annunciare. Hic enim radiorum ad retinam admissio contingit, pinguntur ibi objecta, adeòque receptio radiorum in retina non cessat, uti legimus passim in libris, sed etsi impressionem suam radii faciant in fibrillas retinæ, ista tamen impressio ad sensorium commune non potest propagari, cum nervus opticus, seu via illa per quam hæc communicatio deberet fieri, penitus sit obstructus, nullumque inter oculum cerebrumque commercium amplius sit superstes, sive nervus sit obstructus, sive compressus, sive coalitus, corrugatus, tabefactus, subsidens &c. Salva enim tum cornea, ejusque pelluci-

pelluciditas, ſalva pupilla, niſi quod ferè amplius ſoleat patere, humores ſunt pellucidi probeque diſpoſiti, adeoque radii liberè illabuntur; & tamen totalis adeſt cœcitas, vel ſenſim orta per varios diætæ errores ac morbos, vel ſubitò quoque emergens, varia ac ſæpe mirabili tanti mali geneſi, maximè ſub ſpaſmis, ubi facilior reſtitutio viſûs.

Opponuntur guttæ ſerenæ varia evacuantia, purgantia, veſicatoria maximè, imò ſetacea, fonticuli, diſcutientia externa acria, revellentia nuchæ appoſita &c. internè nervina, confortantia, tonica, aperientia, diſcutientia, &c. Mercurialia quidam commendant pro caſuum diverſitate, imò & ſalivationem cum fructu adhibuit Celeb. Heiſterus.

Ophthalmia malum frequentiſſimum moleſtiſſimumque eſt, calore, rubore, tumore, ac dolore, imò & ſuppuratione ægros plurimum affligens. Eſſe verò ophthalmiam ſpeciem inflammationis in aprico eſt, etſi nolim requirere dicta modo phænomena in omni inflammatione, neque eam gradum auctum atque modum additum doloris auſim dicere, cum & ſine dolore inſigni, imò ſine ullo ferè dentur inflammationes, quod ſæpius in eryſipelaceis conſpicitur inflammationibus; ac phlegmone ad ſuppurationem non tendens dolorifica quidem ſæpe admodum eſt, ſed ſine inſigni tumore, imò ſæpius quoque ſine ullo; dantur verò & graviores gradus & dolore, & tumore, & ſuppuratione formidabiles; gangrænam autem ad νέκρωσιν jam accedentem vix referas ad inflammationem. Dantur ergò & in oculi inflammatione gradus plurimi ac varietates inſignes, color albus adnatæ in ruborem tranſit, ſanguine in vaſis capillaribus turgentibus ſtaſin patiente ac pellucente, ſicque bulbum tingente, aliquando rubet oculus quoque ſine dolore, quandoque ſolæ ſine bulbo palpebræ ſunt inflammatæ quandoque vicinia tota; quæ & variam ſtillant ſaniem, aut humores nunc tenuiores, nunc craſſiores, magis minusve concreſcentes, acriores vel mitiores, aquoſiores vel glutinoſiores, largis etiam ſæpe manantibus lachrymis, involuntariis ſcilicet ex glandulis palpebrarum irritatis, ac dolentibus, quem ſtatum & *epiphoram* vocant, in aliis ſiccior eſt ophthalmia, cum ſenſu ardoris moleſto; gradus habet plurimos, tranſitoria quandoque & brevior eſt, aliâs admodum diuturna, ac pertinax, præprimis in pueris indomita; Lucem potiſſimum in illo ſtatu non ferunt ſine ſumma moleſtia, per integros etiam menſes tenebris addicti, caput quoque reliquum in quibusdam patitur, in aliis minus, atque ab ejus ſcabie, hujusque vel humiditate vel ſiccitate ſæpe mala oculorum

lorum plurimum pendent, ex orta ſæpe capitis ſcabie ſubitò ſanata, ſiccata, vel retropulſa.

Frequentes, facilesque patiuntur recidivas, metuendumque ne ex diuturno malo extima oculi ſuperficie læſa, turbata, eroſaque, nebulæ, nubeculæ, imò ungues enaſcantur, nunc medicamentis cedentes, nunc refractarii. In malo acriori, ac pertinaciori non ſuperficiaria modo palpebrarum exulceratio oriri ſolet, quæ alias facile iterum tolli poteſt, ſed ipſius quoque adnatæ ac corneæ eroſio, ac læſio, exortæque in illis variæ puſtulæ, ac protuberantiæ; rarius tamen res procedit ad ipſius bulbi deſtructionem, humorum effluxum, gangrænam, aut cancroſam ac malignam diſpoſitionem malique exacerbationem, oculum è ſua exturbantem quaſi orbita, extirpatione nunc ad mortem, nunc ad ſalutem terminata juxta diverſitatem caſuum ac ſubjectorum, exempla tamen non deſunt; cum quibus tamen confuudi non debet alius ſtatus eroſivus, ubi effluens ex oculis ſanies adeò eſt acris ut faciem genasque latius erodere, atque exulcerare valeat, non ſine fiſſuris atque ardoribus palpebrarum ſummis, talia enim valde periculoſa ſæpe atque atrocia viſa & medicamentis & tempori cedunt, ſæpiſſimè ſine noxa bulbi, etiam levioribus unguiculis facilè exſiccatis & abſumtis.

Eveniuntque tales oculorum inflammationes varii generis ac indolis nunc ab externis cauſis, nunc ab internis, natura quærente emunctorium per quod moleſtas ſibi deponere queat humores, atque incommodè etigente oculos, à fumis, ventis, vini abuſu, morbisve, aut lucubrationibus læſos ac irritatos, & debilitatos, accedente ſanguine orgaſtico, acri, cacochymico, ſcorbuticoque ſubinde; talis enim orgaſticus fervidusque ſanguis facilè hic ſtagnare poteſt, ac ea quoque vaſcula explere ad turgeſcentiam uſque, quæ alias inconſpicua ſunt, in interſtitiola quoque effuſa ſanguinis æſtuantis portiuncula, neque opus eſt, ut juxta quorundam opinionem, lympha alimentaris ob fervorem ſalinum in glandulis conceptum, aperiat magis poros, ut ſanguis alioquin excluſus & prohibitus irruat, hoc enim facilè ipſe præſtat ſanguis ſtaſin paſſus & aggeſtionem, novis à tergo undis urgentibus, nec promoto jam antea vaſcula occupante. Acrimonia tum ſub ipſa ſtagnatione diuturna fit major, diſcuſſio difficilior, perpetuus ſtimulus novos advocat humores ac irritat continuò ſerum acre vel glandulas potius id largius ſtillantes, hucque convehentes; cum ob viciniam tot capitis glandularum plurimi catarrhi huc deſtinentur

tur quasi à natura & parte seu oculo jam in fibris suis debiliore, ejusque glandulis atonia affectis gravius illa mulctatur ab istis huc confluentibus consuetudine quasi quadam sordibus, si præprimis accedant externæ occasiones, diætæ vitia, infantumque remedia in principio non admittentium pertinacia. Visus sæpè hinc multum debilitatur ac imminuitur, plurimi tamen liberantur à diuturnis oculorum malis sine visus per totam vitam labe.

Remedia commendantur numerosissima; vesicatoria, fonticuli, venæsectiones, sacrificationes, sinapismi revulsorii, collyria paregorica, absorbentia, defensiva, dissipantia, mucilaginosa, cum vel sine camphora, nunc cum fructu nunc in malo pertinaci sine fructu adhibentur; sæpe enim à solo tempore atque ætate mutata melior expectandus est oculorum vel oculi status. Cavendum à remediis acribus, vitriolicis, irritantibus malum &c. nec tutæ semper sternutatoria &c. frigus maximè, lux, fumus, lachrymæque fugiendæ. Interna cumprimis medicamenta, nervina, absorbentia, temperantia, refrigerantia, gelatinosa, acrimoniam humorum corrigentia, cephalica ac tonica conducunt, si maximè diæta congrua rerumque non naturalium usus accesserit circumspectus ac malo huic conveniens. Cæterùm neminem latet quàm *diffusa* hodiè sit ista de Oculorum Affectibus doctrina, postquam Wolhusiana, ac Sant-Yviana industria atque æmulatio Theoriam æquè ac Praxin istiusmodi malorum in amplissimum Systema diffudit, nec deessent quæ moneri possent circa inventa hæc recentiora, siquidem præstituta nobis brevitas, chartarumque angustia plura admitteret, cum pleraque attentionem summam, tantamque in praxi circumspectionem requirant, quam præstare non nisi illi queant, qui & mirabilem oculi structuram intimè habent perspectam, mentisque & oculorum acie, ac manuum dexteritate summa sunt instructi.

Eademque chartarum angustia haud sinit nos pro dignitate *auditûs vitia* heic describere; ne tamen de iis planè sileamus monet ipsa sensûs tam nobilis dignitas; Tot sunt in mirabili ejus organo machinæ, tot machinularum combinationea, ac respectus mutui, ut ex ipsa illa insigni varietate non possint non nasci occasiones innumeræ lædendi hanc sensationem.

Quam facilè enim in meatu, in tympani musculis ac membrana, in ipsa denique nervi mollis in cochleæ, ac labyrinthi aufractibus sive per zonas, sive per filamenta, aut membranaceas expansiones distributione ac gyris læsiones oboriri queunt auditum, vel imminuentes, vel depravantes, vel penitus abolentes?

Quæ-

Quærere etiam heic ſolent, an aucta actio locum habeat? nec diffitendum eſt caſus iſtiusmodi Medico ſubinde offerri, ubi ægri vix ferre loquentes valeant, ita ut vel leviores ac conſueti aliâs ſoni nunc ipſis videantur prorſus intolerabiles, ob teneritudinem organi auditus ac tenſarum ſuo modo molliuſculi nervi fibrarum; quod & eveniſſe meminimus poſt diuturnam auditus difficultatem, exilibus etiam ſonis tum illis auribus moleſtis redditis, quæ antea ne quidem intenſiores diſtinctè perceperant. Etſi negandum non ſit, hanc organi extraordinariam ac præternaturalem ſenſilitatem ad actiones depravatas referri quoque commodè poſſe.

Meatus vitia allegavimus; frequens enim eſt malum ipſius obſtructio, adeò ut exempla ſuppetant ſurditatis ab illa unicè dependentis, ac ubi indurata in obturaculi modum cerumina, ſordesque omnem ſonis adictum diutiſſimè præcluſerant, qui perceptibili illicò ad organum allapſu ægros exhilararunt, poſtquam emollientibus cautè adhibitis ex meatu extracti fuere obſtruentes, induratique cylindri.

Quò acutior naturaliter eſt ille ſenſus, tenui aeris ſibilo ac undulatione ſæpè leniſſima commovendus, eò plures imminuti auditûs uſque ad omnimodam ſublationem gradus ſunt. Generalis verò atque immediata cauſa tum in aeris undulatione ab intimo auditûs organo magis vel minus excluſa, tum & in auditorii nervi læſione ac prava diſpoſitione quærenda eſt. Uti enim de viſus læſione monuimus, radios aliquandò ad organum haud appellere, aliquando autem iis licet appellentibus eorum impreſſionem ad ſenſorium commune haud poſſe pertingere; ita & in auditu læſo aëris tremores vel ad mollis nervi fibrillas cochleæ ac ſemicirculis circumvolutas haud pertingunt, ob partium intermediarum obſtructionem, relaxationem, &c. vel ſi etiam ad interiora allabantur quodammodo, nervulorum iſtorum vel relaxatio, vel obſtructio, vel induratio, vel innumeræ aliæ partium hic combinatarum læſiones efficere poſſunt, ut ad ſenſorium commune haud propagetur debitè undulatio ſonum cerebro impreſſura.

Depravationes verò auditus, non in *ſubauditione* ſolùm, ſed & in *tinnitu*, ejusque mirè variantibus ſpeciebus, ab orgaſtico ſanguine, ejusvè aggeſtione in vaſculis organi, à flatibus aliisque plurimis cauſis orientibus, Medici attentionem potiſſimùm merentur. Patetque hinc facilè quænam huc conferant remediorum claſſes, pro cauſarum, ſcoporumque diverſitate; nervina ac Cephalica omnem faciunt paginam, quibus internè,

nè, externèque conjunguntur ſpecifica, ſi quæ ſint, vel ſaltem appropriata affectui à tot diverſis oriundo cauſis.

Supra jam, cum de Catarrho eſſet ſermo, *Uvulæ, tonſillarumque* attigimus tumorem, qui & *anginæ ſpuriæ* titulo nonnullis in caſibus certis appellatur; intumeſcunt illæ glandulæ vel ſolæ, vel cum aliis quoque vicinis ſimul ſeri ſtagnatione turgidis, atque adeò vel interius ſolum in tonſillis uvulaque tumor conſpicitur, vel in adjacentibus ſimul partibus, imò & in paulò remotioribus, atque exterius intumeſcentia comparet, nunc cum ardore ac dolore in cauſa paulò calidiore ac ſicciore, nunc absque ullo ferè dolore, aut ſaltem leviori, ac moleſtia potius quadam in deglutiendo, ac conſtringendo faucium iſthmo, deglutitio enim magis, minusve pro graduum, ac tumoris ratione impedita eſt; ſi autem glandulæ ſub mento, vel ad maxillarum latera, aut parotides ſimul tumeant, variis id iterum doloris moleſti æque gradibus ac modis contingit, malo vel breviori vel diuturniori.

Uvulæ intumeſcentia, quam & *prolapſum* vocant, moleſta admodum eſt irritatione perpetua, cum quaſi continuò deglutienda faucibus immineat; easque laceſſat; plerumque uvula ac tonſillæ ſimul intumeſcunt, cum inflammatione nonnunquam, imò & exulceratione, nunc graviore, nunc leviore, adeò ut vel abſumpta fuerit viſa uvula, quà majorem, minoremve partem, ſermonemque hinc magis minusve in ſono immutatum teſtentur obſervationes. Exulcerationes maximè venereæ hic attendendæ, admodum pertinaces ac difficulter ſanandæ, niſi malo penitius ſubacto ac deſtructo. Iſta verò uvulæ, ac tonſillarum, fauciumque intumeſcentia frequens eſt, & nonnullis maximè familiaris qui magis obnoxii ſunt catarrhis ac ſtaſibus ſeroſis circa has partes, ubi in nonnullis quædam quaſi ex crebriori acceſſu conſuetudo, intercedit, ob partes jam debilitatas ac malo proin facilius expoſitas; oritur verò vel cum febri catarrhali, vel ſine ea, eaque vel leviuſcula, vel eminentiori ſubinde; à frigore, ventoque, & tempeſtate humida ac frigore facile oritur, & aſſumptis frigidis; alia tamen ratio eſt iſtorum tumorum, febribus malignis ſupervenientium ac parotidum.

Affectus verò pro cauſæ ratione variat, prout ſcilicet ſerum vel viſcidius, mucilaginoſum ac mitius eſt, vel acrius, tenuius, ſalſius, pro ſanguineæ maſſæ conſtitutione vel pituitoſa, viſcidiuſcula, vel bilioſa acriore; unde ſtaſes, tumoresque vel facilius vel difficilius diſſipabiles, magis vel

minus dolorifici, magis minusve fixi; hinc erosiones in statu acriore, scorbutico, venereo, unde & quandoque excrescentiæ suffocationem minantes. Anticatharrhalia hic quoque juvant, diaphoretica, incidentia, abstergentia, vulneraria, emollientia, digerentia, resolventia, paregorica, purgantia quoque pro re nata; externè gargarismi varii vel ex lacte cum emollientibus cocto, vel cum herbis vulnerariis, abstergentibus atque adstringentibus parati, additò & subinde nitro. In uvulæ quoque tumore ac propendentia varii pulveres adsperguntur adstringentes, succinum maximè pulverisatum.

De *strumis* ac *scrophulis* multa haud dicemus, in tanta tumorum istorum varietate nunc plures nunc pauciores colli glandulæ magis vel minus excrescunt, & nisi maturè dissipentur, indurescunt atque in scirrhosam abeunt duritiem; probè tamen distinguendum inter strumam, collique crassitiem, ac quandam quasi magis æquabilem inflationem, multis respiratione constricta molestam; uterque tamen affectus potest à partu difficili, à graviore nisu in oneribus levandis, à vocis emittendæ conatibus nimiis ac assiduis, oriri; habent & strumæ quandoque nexum cum glandulis mesenterii tumefactis; disputant verò an aquæ nivales, frigidæ, nitrosæve efficiant in regionibus quibusdam strumas tam numerosas. Hoc certum est in frigore potissimum quæri alias coagulationis & staseos lymphæ principium, quod tamen & acido commune est; nitrum verò magis discutere ac obesse talibus concretionibus videtur; dubiumque adhuc est, an nivi insit nitrosi quidquam? quibusdam in juventute, aliis in senio demum increscunt istæ glandulæ, atque ex occultis parvulis fiunt magnæ, conspicuæ, imò maximæ ad stuporem usque, neque tamen appositè dixeris, ex conglomeratis eas fieri conglobatas; pro statu autem humorum hic stagnantium atque induratorum ipsiusque sanguinis sunt vel dissipabiles, vel magis indurescunt, scirrhosi fiunt, imò & subinde cancrosi, rebelles, ad suppurationem quoque infausto omine tendentes. In principio discutientia, emplastra efficaciora, d. melilot. diaphoreticum, de ranis cum Mercurio, imò & tacamahaca juvant. Quid manus mortuæ applicatio valeat, aliaque externa similia controverti adhuc ac disputari audias.

Angina exquisita est malum periculosissimum acutèque decurrens; Nec cum illa confundendus est alius quicunque faucium status ac tumor, aut qualiscunque inflammatio, in quo liberior adhuc respiratio est, cum febri

febri aliqua, (nam & aliquando talis ſpuria ac levior angina ſine febre poteſt evenire.) Neque etiam cum illa plane eadem eſt diſpoſitio illa varia faucium ac colli in Hungaricis, malignisque febribus, imò & in peſte, & in diſſenteria, aliisque affinibus morbis, uti v. g. variolis; cum lingua eſt arida, ſicca, fiſſuris hians, tumida, nunc rubra, nunc fuſca, & quaſi tandem nigra, necroſi altius emergente, (cum in aliis albo ſaltem lentoque obducta ſit muco) hæ enim cum ſymptomatica junguntur febri; cum *exquiſita* primariâ, acutiſſima, malignaque febri ſit ſtipata, inferens non deglutitionem modò difficillimam, maximè doloroſam, cumque anxietate ſumma conjunctam, ſed reſpirationem ferè intercipiens, cum periculo ſuffocationis, ut ne erecta quidem cervice ſpirare niſi difficillimè poſſint; malignitas morbi, brevi decurſu ſatis manifeſta, ac exitialis nota eſt, etſi morbus non adeò in exquiſita hac indole ſua ſit frequens, etſi quandoque epidemica fuiſſe dicatur, ubi tamen procul dubio varios habuit gradus. Tumor verò ipſe nunc major, nunc minor, magis nunc interiora occupat faucium, nunc ad externa protenſior; nunc in ſuperioribus hærens, nunc profundiora aggrediens occupansque; prout verò gravius malum magis ad pulmones extenditur per aſperam arteriam, vel ad ventriculi magis regionem pertingit per gulam, vel utramque affligit conjunctiſſimam tot modis regionem, variant & ſymptomatum dolorum ac moleſtiarum circumſtantiæ, majori nunc ſuffocationis exiſtente periculo, modò majore ardoris dolorisque prunæ inſtar ardentis verſus cordis ſcrobiculum ſenſu.

Varia interna, externaque mala, aëris injuriæ, frigus, frigidaque aſſumta, tempeſtates noxiæ ſanitati, externæ in has partes violentiæ, venena aſſumta, & totalia ſanguinem hîc in ſtaſes cogere apta tanto malo præbent initia, & quandoque ipſæ, quæ in ſanguine oriuntur, turbæ, huc ſuum deponunt virus impetumque, terminandi autem modus varius eſſe ſolet, exquiſita ad mortem facilè terminatur, ac crebrò, uti & illæ, quæ in febribus malignis ſuperveniunt, anginoſæ dictæ inflammationes faucium aliæ ſatis iterum commodè diſcutiuntur, & quandoque in abſceſſus abeunt, per ſuppurationem terminandos; ſcilicet iſte ſanguis ſtagnans, ſi in pus non citò abeat, in gangrænoſum ac ſphaceloſum ſtatum facile delabitur, circulo ſanguinis planè jam ceſſante ac parte proin mortificata; quæ vel vehementiora eveniunt vel mitiora pro ſanguinis majori vel minori acrimonia, impuritate, ac ſtagnatione; proque fibrarum robore

magis minusve debilitato, vi cujus istæ in discutiendo subigendoque tumore magis vel minus valent.

Venæsectionem quidam commendant, quidam in Epidemico malo vetant, in principio tutior erit, quàm in progressu, malignitate existente majore, viribusque dejectis; sub lingua quidam instituunt illam, quod & nonnunquam cum successu fit, cautè tamen & hic mercandum, cum aliquando difficile sit sanguinem fluentem iterum sistere ac coërcere, quod sæpe graviter angit chirurgum in majori sanguinis æstu. Gargarismi, imò potius injectiones eorum decoctorum per siphonem, ex emollientibus adhibentur, vulnerariis ac discutientibus, lenientibus, nitrosis, cautè tamen adhibitis, quandoque & lacte cum emollientibus cocto opus est, nonnunquam utrisque interpolatis; quidam eo scopo Spiritum vini adhibent, quod forsan haud æquè semper tutum fuerit, nisi in principio forsan, ubi & cum aqueis posset tamen misceri, cum solus nimium irritare videatur, etsi potenter discutiat stasin, emplastra emollientia, cataplasmata varia, etiam id, quod cum nido hirundinum adeò commendari solet, applicantur. Primas tamen partes, quamdiu id licet per deglutitionis obstacula ac difficultatem, tenebunt remedia inter bezoardica, atque alexipharmaca temperata, nitrosa, absorbentia, mitia, temperantia, diluentia, discutientia blanda, mucilaginosa, pectoralia &c.

